

SPRAWOZDANIA I RECENZJE

Liturgia Sacra 10 (2004), nr 2, s. 429-477

Śladami świętych i błogosławionych w życiu konsekrowanym **Symposium dla osób konsekrowanych**

(Jasna Góra, 13–14 października 2004 r.)

W dniach 13–14 października 2004 r. na Jasnej Górze odbyło się sympozjum zorganizowane przez Komisję ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Episkopatu Polski na temat *Śladami świętych i błogosławionych w życiu konsekrowanym*. Sympozjum rozpoczęło się wspólną modlitwą przedpołudniową liturgii godzin. Następnie głos zabrał przewodniczący wspomnianej komisji ks. bp Stefan Cichy. Wskazał on na potrzebę odkrycia na nowo przez osoby konsekrowane przesłania świętych i błogosławionych, jako przewodników, orędowników i przykładów na drodze wiary i rozwoju życia duchowego.

Pierwszym prelegentem był ks. dr Mateusz Matuszewski (Warszawa). Wygłosił on referat na temat: *Wspólnota ze świętymi (Communio sanctorum)*. Autor przedstawił w zarysie rozwój pojęcia „komunii świętych” w artykule wiary, w dziejach Izraela i w Nowym Testamencie. Następnie wyjaśnił doktrynę dotyczącą tego zagadnienia w dokumentach Kościoła i w liturgii, zwłaszcza w kontekście modlitw eucharystycznych. Święci wspomniani w liturgii są znakiem łaski od Boga dla całego pielgrzymującego ludu, wzorem postępowania i źródłem umocnienia. Zwrócił on przy tym uwagę, że najczęściej kontekst wzywania wstawiennictwa świętych jest eschatologiczny, jak również często związany jest z modlitwą za zmarłych. Ma to swoje źródło w przekonaniu, iż Kościół chwalebny pomaga Kościołowi potrzebującego jeszcze oczyszczenia.

Drugi referat, na temat *Miejsce świętych w liturgii a współczesny chrystocentryzm*, przedstawił ks. prof. dr hab. Bogusław Nadolski TChr (Poznań). Była to próba historycznego i zarazem teologicznego określenia wzajemnego stosunku kultu i czci świętych do misterium paschalnego Chrystusa. Rozwój kultu świętych, poczynając od kultu męczenników, wskazuje na jego usamodzielnianie się w stosunku do misterium Chrystusa, które swoje apogeum osiągnęło w średniowieczu w postaci przesadnego kultu relikwii. Bezpośrednią reakcją na ową tendencję było całkowite zaprzeczenie kultu świętych w czasie reformacji. Zdaniem prelegenta, liczne reformy kalendarza liturgicznego, dokumenty Soboru Watykańskiego II oraz wypowiedzi papieskie świadczą o tendencji zmierzającej do zapewnienia prymatu *temporale* nad *sanctorale*. Sprawowanie misterium paschalnego jest prawdziwym początkiem kultu świętych w Kościele, zaś chrystocentryzm tego kultu wynika z charakteru samego roku liturgicznego, w centrum którego stoi misterium paschalne. Interesującym aspektem referatu było przybliżenie kultu świętych Starego Testamentu w chrześcijaństwie oraz próba określenia istoty wstawiennictwa świętych, które — zdaniem autora — nie polega na interwencji świętych i przedkładaniu naszych modlitw Bogu, ale na przedstawianiu własnych zasług w naszej intencji.

Po przerwie kolejny referat wygłosił niżej podpisany (Opole) na temat: *Święci jako znaki czasu w nauczaniu Jana Pawła II w czasie pielgrzymek do Polski. Przesłanie dla życia konsekrowanego*. Autor, analizując pielgrzymkowe nauczanie papieskie odnośnie przesłania świętych i błogosławionych, przedstawił wezwania i implikacje, jakie płyną z tegoż przesłania dla życia konsekrowanego. Zdaniem prelegenta, Jan Paweł II wyraźnie dostrzega profetyczny wymiar praktykowania rad ewangelicznych w dzisiejszym niezwykle sekularyzowanym świecie. Aby sprostać temu wezwaniu, trzeba na nowo odczytać charyzmat założyciela w kontekście znaków czasu i dostosować go do współczesnych realiów w aspekcie nowej ewangelizacji. W papieskim przesłaniu szczególnie profetycznego charakteru nabiera wezwanie do świadectwa. Zdaniem papieża święci, zwłaszcza męczennicy, wzywają do świadectwa życia chrześcijańskiego, w którym perspektywa męczeństwa stanowi stałe integralny element. Jan Paweł II ma tu na myśli męczeństwo publiczne, ale również ukryte w tajnikach ludzkiej duszy: męczeństwo powołania, posłannictwa, przezwyciężania własnych słabości. Współczesne *martyrium* stanowi próbę wiary i charakteru, człowieczeństwa i godności, przede wszystkim zaś próbę ludzkiego sumienia. Zdaniem autora referatu, życie konsekrowane w tym względzie ma szczególnie odpowiedzialne przesłanie dla współczesności. Aby mogło sprostać temu wezwaniu, potrzeba przygotowania i formacji do świadectwa: formacji ludzkiej, zakonnej, przede wszystkim modlitwowej i sakramentalnej. Świadectwo harmonii wyznawania i praktykowania rad ewangelicznych w życiu konsekrowanym może stanowić swego rodzaju „duchową terapię” dla współczesnego świata gubiącego i poszukującego zarazem sensu i wartości.

Ostatnim prelegentem tego dnia był ks. dr Zbigniew Kobus (Paradyż), który wygłosił wykład na temat *Kultu relikwii świętych*. Wokół tego tematu nagromadziło się wiele zastrzeżeń, których źródło niewątpliwie tkwi w średniowiecznym przerośnięciu kultu relikwii nad kultem świętych. Autor w sposób pozytywny, historyczny i teologiczny starał się uzasadnić znaczenie czci oddawanej relikwiom w Kościele. W tym celu wyjaśnił genezę samego zjawiska kultu relikwii z punktu widzenia biblijnego i teologicznego, tłumaczył całą terminologię związaną z tym kultem (elewacja, translacja, inwencja relikwii), przypomniał nadużycia i wskazał drogi odnowy kultu relikwii. Jego zdaniem, cześć oddawana relikwiom poza kontekstem liturgicznym posiada wiele form pobożności ludowej, co domaga się należytej formacji wśród wiernych. Całowanie, dotykanie i oglądanie relikwii osób świętych bierze się z naturalnej u człowieka potrzeby znaku bliskości fizycznej i duchowej, przede wszystkim zaś powinno to wynikać z prawdziwej wiary. Ważnym fenomenem związanym z kultem relikwii jest wiara w orędownictwo i wstawiennictwo świętych. Podstawą kultu relikwii ma być misterium paschalne Chrystusa, które urzeczywistniło się w życiu świętych. Relikwie są tego specyficznym znakiem.

Pierwszy dzień sympozjum zakończył się modlitwą wieczorną Kościoła — nieszporemami.

Następny dzień sympozjum rozpoczął się Eucharystią przed Jasnogórską Ikoną. Mszy świętej przewodniczył i słowo Boże wygłosił ks. bp Stefan Cichy (Katowice).

Pierwszy referat tego dnia wygłosiła s. prof. Aleksandra Witkowska OSU (Lublin) na temat *Polska twórczość hagiograficzna. Próba bilansu*. Zdaniem prelegentki, piśmiennictwo hagiograficzne towarzyszy rozwojowi chrześcijaństwa od początku jego istnienia i odgrywa dużą rolę w kształtowaniu mentalności i wyobrażeń religijnych wśród wierzących. Wykład siostry profesor stanowił rys historyczny, który ukazał głębokie pokłady polskiego piśmiennictwa hagiograficznego. Jego początki sięgają X–XI w. Najstarsze cykle hagiograficzne dotyczą postaci św. Wojciecha i św. Stanisława. Później powstają żywoty poświęcone św. Jackowi Odrowążowi i św. Jadwidze Śląskiej. Początki polskiej hagiografii mają charakter elitarny, obieg społeczny zamyka się w kręgu duchowieństwa. Dopiero w XVI w. nastąpiło odnowienie i ożywienie zapotrzebowania na piśmiennictwo hagiograficzne. Istotny wpływ miało na to pojawienie się druku, co poszerzyło kręgi czytelnicze hagiografii. Na szczególne wyróżnienie w tym czasie zasługują *Żywoty Świętych* o Piotra Skargi, które przyczyniły się w dużej mierze do rekatolicyzacji kultury polskiej. XVIII w. ogranicza się do przedruku i kompilacji, zaś XIX i początek XX w. w polskim piśmiennictwie hagiograficznym poza dydaktyzmem i moralizatorstwem nie wnosi nic nowego. W II poł. XX w. hagiografia staje się bardziej krytyczna, uwzględnia metody i osiągnięcia z psychologii, socjologii i antropologii religii. Współcześnie literatura hagiograficzna chce pomóc odkryć świętość prawdziwą, odretuszowaną, psychologicznie pogłębioną i odpowiadającą historycznym faktom, uwzględniającą w tym

wszystkim jednak perspektywę teologiczną i tajemnicę samego Boga, który jest ostatecznym źródłem świętości w człowieku.

Ostatnim prelegentem był ks. prof. dr hab. Ryszard Knapieński (Lublin), który przedstawił referat na temat: *Vera effigies — zagadnienie prawdziwości i autentyczności wizerunku świętego*. Autor na początku wykładu sprecyzował pojęcie ikonografii hagiograficznej, której przedmiotem są wszelkie przedstawienia świętych, wchodzące w skład *patrimonium* artystycznego Kościoła. Analizowane one są w dwóch aspektach: prawdziwości i autentyczności. Ikonografia hagiograficzna pozwala na rozróżnienie dwu kategorii wizerunków świętych: portretów i przedstawień wyidealizowanych. Zdaniem księdza profesora od zarania chrześcijaństwa znana była praktyka malowania wizerunków świętych. Prawdziwe portrety wśród zachowanych z pierwszego tysiąclecia należą do rzadkości. W powszechnym odbiorze przez wiele stuleci obraz oznaczał uobecnienie, dlatego mamy tendencje do obrazów idealizowanych. Osobnym fenomenem w ikonografii hagiograficznej, jak zauważył autor wykładu, jest kategoria tzw. cudownych obrazów. Ich cudowność polega m.in. na pochodzeniu, tzn. „nie ludzką ręką uczynione”, i na cudach, które działy się przed tymi obrazami, a które wymodlili wierni. Dotarcie do prawdziwości i autentyczności wizerunków świętych jest szczególnym zadaniem ikonografii hagiograficznej, która pozwala odczytać na obliczach świętych uświęcające działanie łaski Bożej.

Symposium podsumował i zakończył ks. bp Stefan Cichy. Prefacja o świętych przypomina nam, że Pan Bóg daje nam w nich wzór postępowania, przez ich wstawiennictwo udziela nam pomocy, a we wspólnocie z nimi daje nam dziedzictwo. Symposium ukazało aktualność przesłania świętych dla życia konsekrowanego. Ich świętość polega na codziennym odczytywaniu woli Bożej i wypełnianiu znaków Bożych. Świętość pozostaje szczególnym uobecnieniem i świadectwem przejścia Boga na drogach ludzkiego życia, przez co nabiera charakteru profetycznego, stając się pytaniem i zarazem odpowiedzią o kondycję ludzkiego ducha.

Ks. Sławomir Pawiński